



С О В Е Т Т У Р Г У З У Г

Удуртулганы, практиктиг дузаны улам күштелдирер

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүдөли «СЭРЭ-нин чоңунун калкымын камгалаарынын болгаш эмгелге хандырганын улам ийик өкчөлдөрү дугайында» доктаалды 1960 чылда түзүп алган болгой.

Участогунда 2 салбырларынды бо-жуга салбырлары ажылдап турар. Районун медицина албан черлеринде дээди эртемниг 7 эмчилер, 11 фельдшерлер ажылдап турар. Торгалыкта эмгелге участогуну эмчиин Т. Ключко, район эмгелгесинде эмчилер В. Наумова, В. Артемьева болгаш акушеркалар М. Сандажы, К. Горчакова, Э. Намсыл болгаш оондаа өскөлдөр эки ажылдап, чоңунун хүндүткенин чаалап ап турарлар. Олар боттарынын оонашкан ажымы дээш кызымак чорутуп көргүзүп, аарыг кижилерге эптиг-авилен болуп, колхозтарын мал фермаларында болгаш малчынар залдарында, бригадаларга үргүлүч барып, чоң ортузунга эмгелге талазы-биле лекция, беседа, тайылбыр ажылдарын чорудуп турар.

Район төвүндө болгаш колхозтар суурларында урутарын 5 яслилери, 2 саатары бар. Урутар албан черлеринин ажымы багай эвес. Солтурда В. Шаалы өргөлекчилер урутар албан, Торгалыкта К. Мартон өргөлекчилер урутар албан сэдизини ажымы эки. Ол урутар сэдизини черлеринин ишти, дашты арыг-шевер, чогуур дериг-херекселдер, аш-чем, хеп-биле бүрүн хандырттыган.

Хандагайты эмгелгесинде санитарка Лидя Туменей, Солтур аслизинин повары Сат Хандыва, Хандагайтыда урутар сэдизин повары Нина Комбулай оларын эки ажымы демдегээр ужурут.

Иччалаа-даа районун медицина албан черлеринин ажымына практиктиг дуза чедирер талазы-биле ажыга чамдык советтер органдарын болгаш колхозтар баштаар черлеринин талазындан чогуур дуза чедирерин турарын чугаалаар херек. Районун кайы-даа эмгелге салбырларында, эмгелге участогунда, урутар албан черлеринде одаар ийик амдыга дээр белеткиртимиз. Торгалыгын участкак эмгелгесин дилкыш биче, санитарлык байдалы чет-

пес, долгандыр херим кылбаан, бок төгөр онгар, кудук чок. Аарыг улус хүдүп алып өрөөли таарымча чок. «Торгалыг» колхозтун баштаар чери өл эмгелге участогун алгыдар дугайын бо чылдын эгезинде шийтирилээр. Иччалаа-даа ол шийтирил амдыга дээр күөстүтүмиз. Дус-Дар келээ Совети эмгелге участогунун ажымына чогуур дузалачынын чедирбей турар. Район төвүнүн эмгелгесин долгандыр херимээр дугайында керээни районун коммуналуудуг кенторазы экир чылмы заргаш, мынчалык дээр күөстүтөп.

Районун кол эмчиси М. Алишевский эмгелге салбырларында болгаш эмгелге участогунун ховар барып, оларын ажымына практиктиг дуза чедирбей турда, райкуүскөмүн талазындан хүн бүрү хынавай турар.

Кызыл Крест райкомун (даргазы В. Артем) санитар-чырымышкын болгаш калкы камгалап талазы-биле чоң ортузунга калкы-даа амдылар чорутпай, багай амдылар турар. Кызыл Кресттин эге организациалары бешин тургустунмаан. Бо талазы-биле райкуүскөм калкы-даа кемчег албаан. Районун чамдык медицина аждааччылары чоң ортузунга медицина болгаш санитар-чырымышкын темаларына лекция, беседаларын чорутпай, мал фермаларын, хову тургаларын, кой-ниитинин чеченелге черлеринин арыг-шевер байдалын хынавай турар. Бо талазы-биле калкы камгалаадын доктаамал комиссиялары хыналда кылбайн келген.



Эртем конференциясы

Кызыл педагогика институту бо чылдын студенттеринин эртем ниитилерин тургускан болгаш мында эртемниг 15 бөлүмүнө, оон иштинде Тыванын төгүзүн, литератураны, тыва дымды, орус дымды, дээди алгебрани башкыларын методикалык өөренип талазы-биле бөлүмнөр, радио бөлүгү болгаш өскөлдөр-даа амдылар турар.

Ындыг бригадалар биске херек

Келер өөредилге чылындан эгелээш, Тоора-Хем ортумак школына он бир чылдыг, политехниктиг, бугурулге өөредилгениг школа болуп, Ындыг школына районга тургузул болурунун бүтү-ле аргалары бар деп, СЭКП райкомунун бөрүзү биле райкуүскөмүн каттышкан хуралына шийтирилээр. Бо айтырым төрөдөдөргө болгаш школына шөптө турар организациаларын хуралдарына бааза чугаалашкан.

Район ан, балык, куш-биле байлак, арга-эеминеринде, тайга-сыпнарында ийик чүзүн-чүзүнү-биле арбын үнгөн. Ногаа тарымга эке үнер черлер база бар. Оон мындыг оонагай байдалдарына таарыштыр анчыларын, ногаажыларын, тудугчуларын бугурулге өөредилгениг бригадаларын организациалаан бис. Ногаажылар бригадасында 25 өөреникчилер школынын биология башкысы эш Н. Ершикановун удурутулазы-биле «Май 1» колхозтун Арбык шөлүгө арбай болгаш картофель, свёкла, капуста эске-даа ногааларын тарып турарлар. Колхоз бо чылдын 9,5 га шөлү чарып берген. Өөредилге-дуржулга шөлүгө амдылар-биле 8—9 класстарын 15 өөреникчилери билдирешкенин кирирге. Оларын бригадынн кезигуунуге хүдүп алган. Ногаажыларын бо бригаданы келер үеде комплекскиг бригада болу бээр болгаш анаа турган өөреникчилер школына дооскан, сүт-баран фермаларына бааза хаван фермазына амдылаарлар.

КӨДЭЭ СОВЕТ ДЕПУТАДЫ

Саая Самбуу Чуврекович Каргы көдээ Советтин депутатына 1957 чылдан бээр үргүлүч сонгуттуруп келген. Сонгукчулар Самбууну чоңун айбычыны кылдыр сонгуп алгаш чыспайлар. Депутат Самбуунун чашы-норуулуугазын чугаалаарга дыка хей яны.

Эш Самбуу бо чылдын депутатка сонгуган сонна бодунун сонгукчуларын өргө бөрүзүгө киргизиле болгаш ам оларын амжыл-амдыларын эки байр, ол чораш сонгукчуларын хүдүп алырын графичини таныштырган, ам ол өзугаар амжылдап турар.

Депутат Самбуу амжылды түлдө бодунун округунга чорудары-биле кызыгаарлатпай турар. Ол школа болгаш эмгелге амдыларын үргүлүч сонгутпай, анаа боттук дузаны чедирип турар. Эш Самбуу көдээ Советтин тудуг болгаш чагай-жылга талазы-биле доктаамал комиссиянын даргазы, ол комиссиянын планын өзугаар суурда бок төгөр онгарларын, арыгаларын бажынарны болгаш өске-даа амдыларын кылгып чоруткан.

Депутат коммунист бодунун дорт харымап турары—библиотека амжылды өкчөлдөр, ону өзүлү-ла чогуур негедезинге чедирер дээш улуг амжылды чорудуп турар. Библиотеканын туруп турары бажы бичи болза-даа, оон болдувар аргаазы-биле таарымчалыг байдалды тургускан. Библиотекада солуннарнын, журналдарнын номер айы-биле көктөгелери, а ханаларда чеди чыл планынын кол-кол чугагалары база ол мынчалык, областын, районун болгаш колхозтун социалисттиг хүдээлелерин көргүскөн стеди-

лер бар. Эш Самбуу чоңунун ортузунга ном тардары беш кизи составтыг активти тургускан. Эртерин чылмын арктикаан ном тардырынын айларында эи-не идеялык киришкен дээш Эш Самбуу ийи катп шак-биле шаянаткан. Бо чылдын ол амжылды база чедимшигин чорудуп турар.

Депутаттын үдүртүп турары улустун эки-турачи дружиназы база эки амжылдап, чурум грекчилери илередип, хамараып черлеринде шийтилип турар. Ол дружинанын составында 20 ажыг кизи чогуур план өзугаар амжылдап турарлар. Иччалаа-даа колхозта амжыл шагы үер, арагалар чоруктар-биле демисел ам-даа кошкак деп Эш Самбуу комундап чугаалап турар болгаш ону чидирер талазы-биле кемчеглерин амжылдап кылдырын сүмелээр.

Саая Чуврекович амгы үеде тодаргай экономика өөренип бөлүгүдө кызымак өөренип турар. Бодунун колхозунун чедер-чептес амжымын дугайында эш Самбуу областын солуннарына бааза үргүлүч бижири.

Чоңун төлөпиг өлү депутат Саая Самбуу чеди чылдын планын хуусаа бетинде күөстүрүнгө бодунун чогуур үлүн кирип, депутат болгаш хей-ниити амжыл-чорудулуугазына ам-даа чедимшигин болур дээрин бүзүрөлдүг.

ССРЭ-нин Эртемнер академиязынын президенти Мстислав Всеволодович Келдыш

ССРЭ-нин Эртемнер академиязынын президентине академиянын ниити хуралында 1961 чылдын май 19-та сонгуттурган академик М. В. Келдыш 1911 чылдын февраль 10-да төрүттүнгөн. Дээди эртемни Москвадын хурузе университетинде ал, оон физика-математика факультетин 1931 чылда дооскан. 1949 чылдан бээр СЭКП кезигуңү.

Эртем болгаш техниктиг эң улуг айтырылганы амжылдап кылдырып идеялык кирип турар улуг-улуг эртем-шиялде институттарын шууг-ла организацианы болгаш эртем талазы-биле удурукчу болуп турар.

1934 чылдан эгелээш М. В. Келдыш АТИ-ге амжылдап турганы-биле кады—ССРЭ-нин Эртемнер академиязынын В. А. Стеклов аттыг Математика институтунун докторанты. Физика-математика эртемдеринин доктору деп эртем амгы алырынн диссертациязын ол 1938 чылда камгалаан. М. В. Келдыштын математика амдылары ол эртемни хөгжүдөзүнгө улуг салымшкын болуп турар.

Самолеттарын динамиктиг быжымын болгаш вибрациянын талазы-биле амдыларын хей чылдарын дургузуна М. В. Келдыштын удурутулазы-биле чорудуп келген. Самолеттарын ийик-бүрү вибрацияларын бурун тодараймы көргөни оон ачы-хавымазы болган. Чыңгээлөргө, чалынын кеверттеп чыгылышынын тыштып келдирингиз база самолеттун аэродинамиктиг күштерингиз салдары-биле тыштып келир болгаш флаттер дээр сонгу жунун теориязын М. В. Келдыш амжылдап кылган. Амжылдап кылдыган ол теорияга үндөмдөш, чаа самолеттарын тургузуунын үезинде калбаа-биле амжылдап турар флаттерин чыдаадырынын амжылды аргалары тыгылган.

Пневматиктериг дугуйнун авточайлымышкынын теориязын М. В. Келдыш хөгжүткөн. Самолеттун үш дугуйлуг массивингиз башты дугуйн олуртурунун үезинде авточайлымышкынын онза айымдыг хевирин чыдадыр талазы-биле эи-не чогуумчалыг болгаш боттук бөдүүн кемчеглерин ол теорияга үндөмдөш тыпкан.

Эртем-шиялдедик улуг амжыл-чорудулазы-биле М. В. Келдыш анык тускай эртемнигерин белеткередине улуг кичээленин салып турар. 1932 чылдан эгелээш ол — доцент, а он соода — МГУ-нун профессору, математикалык болгаш механиканын талазыга үрө-түнелдик улуг амжылды чорудуп турган эртемниг хей-хөй семинарларын лектору болгаш удурукчузу. М. В. Келдыштын улуг эртемдер болу берген дыка хөй өөреникчилери бар, олар эртем талазы-биле улуг чедимшиктерин чедип алганар. М. В. Келдыш эртем-техниктиг конференцияларга, съездилерге болгаш өске-даа хуралдарга чоң мурунга илеткелдерин кылдып турар.

М. В. Келдыштын аэродинамикага холбаштырган амжылдарында суук чуудерингиз болгаш газтарын шийчээшкенине дүшкөк шынар талазы-биле бектик хей-хөй чугула түнөөлөр бар. Илангыя, агарда чоруп турар чалынын чыдаадырынын чамдык хевирлеринин үезинде тыртышкынын күш тышты бээр дээрин ол бир дугаарында амжылган. Ол дээрге удуралымышкынын орунуга тыртышкынын болур дегин ол. Сугуң кырымдын адаамда шоолуг эвес ханы

Бодунун амжылдары дээш М. В. Келдыш Ленички шанналыг болгаш Сталинчиги шанналыгын лауреады деп атты. Социалисттик Күш-амжылдын Мадыры атты алган. М. В. Келдыш Лениннин беш орденери-биле, Күш-амжылчын Кызыл Тукун үш орденери-биле шаянаткан.

ЧАШТЫРЫЛГА АГРЕГАДЫН ТРАКТОРИСТ БАШКАРЫП ТУРАР

Курган область. Зверниоголов районун Алабуг совхозунун механикаторлары үнелиг эгелешкенин кылганнар Олар — чаштырылга амжылдарын шунтузун механизастаар деп сорулганы боттарынын мурунуга салган. Урезинни хары угда хорен-биле арыглавышкан, авто-чүдүрүчү биле чаштырар машинага урарын ол совхозта калбаа-биле амжылдап турар.

Бо чылдын совхозтун механиги Алексей Павлович Коржковтун саналдап келгенин өзугаар тускай херекселдер-биле хандырган дөрт сейлжаларыг чаштырылга агрегадын таарыштыр кылган. Чаартылганын ачызында чаштырар машиналарын тракторист кижинин олурган кабиназында-на башкараар аргалыг апарган. Тракторнун гидравликтиг херекселдерин чоон демир

удазынар-биле кожуп каанынын ачызында чаштырар машиналарын амжылдарын база соксадырын башкарып чоруп кылтып каан. Ындыг агрегатты башкараар 4 чаштырылгаларын орунуга чачгыс-ла таарыштыр кыч чытракторист амжылдап четтигиптер.

Амгы үеде совхозтун шөддеринде үрезинин 11 авто-чүдүрүчүлери болгаш Коржковтун саналыг кылган чаштырылганын 10 агрегаттары амжылдап турар. Бо бүгү өске амжылдарже 30 чаштырыкчыларын хостап чорударынын болгаш күш-амжылдын база хөрөгненин чарыгдалдарын дыка кызырарынын аргазын берген.

Чурукта: А. П. Коржков сейлжаларын башкарылга механизин таарыштырып тур.

СЭТА-нын фотохрониказы.





